

Dit document maakt gebruik van bladwijzers

Consultatiedocument

NBA-handreiking 1154

De meldplicht van de accountant bij wettelijke controles van niet-oob's

Consultatieperiode loopt tot en met 18 april 2025

Koninklijke Nederlandse
Beroepsorganisatie
van Accountants

NBA-handreiking 1154 De meldplicht van de accountant bij wettelijke controles van niet-oob's

NBA-handreiking 1154	De meldplicht van de accountant bij wettelijke controles van niet-oob's
Van toepassing op:	Accountants die wettelijke controleopdrachten uitvoeren bij niet-oob's
Onderwerp:	De meldplicht van de accountant bij wettelijke controles van niet-oob's
Datum:	4 maart 2025
Status:	NBA-handreiking, geen dwingende bepalingen. Wanneer in de tekst het woord 'dient' of een synoniem daarvan wordt gebruikt, betreft het een verwijzing naar wettelijke of overige verplichtingen.
Consultatie:	NBA-handreiking 1154 is in concept. De consultatietermijn loopt tot en met 18 april 2025.
Relevante regelgeving:	<ul style="list-style-type: none">• NV COS 240• Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), art. 26• Besluit toezicht accountantsorganisaties (Bta), art. 37 en 38• Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft)• NV NOCLAR• VGBA

De meldplicht van de accountant bij wettelijke controles van niet-oob's

Inhoudsopgave

Introductie	4
Accountant en fraude	4
Over dit document	5
1 Inleiding	7
1.1 Standaard 240 en wetgeving	7
1.2 Fraude: definities en begrippen	8
2 Onderzoek bij vermoeden	12
2.1 Inleiding	12
2.2 Objectief onderzoek	12
2.3 Objectiviteit van de forensische onderzoeker	13
2.4 Onverwijd onderzoek doen	14
2.5 Het onderzoeksplan	15
2.6 Uitkomsten van het onderzoek	15
2.7 Geprivilegieerde informatie	16
3 Herstelmaatregelen bij vermoeden materiële fraude	17
3.1 Inleiding	17
3.2 Herstelplan	17
3.3 Correcties in de jaarrekening	18
3.4 Ongedaan maken overige gevolgen fraude	18
3.5 Interne beheersing	21
3.6 Verantwoordelijkheden inzake herstelplan	21
4 De melding	23
4.1 Algemeen	23
4.2 Communiceren over herstel en melding	23
4.3 Communiceren na vertrek bij de klant	23
Bijlage 1 Stappenplan	28
Bijlage 2 Voorbeeldbrief inlichten management of en met governance belaste personen bij aanwijzingen van fraude	29
Bijlage 3 Sample letter: Inform management and/or those charged with governance about indications of fraud	31

Introductie

Fraude dupeert onder andere consumenten, zakenpartners, aandeelhouders en belastingbetalers. De wet- en regelgeving schrijven de accountant voor oog te hebben voor mogelijke fraude en passende acties te ondernemen als deze fraude vermoedt. Bij wettelijke controles van historische financiële informatie moeten accountants aanwijzingen voor fraude van materieel belang bespreken met de klant en die aanwijzingen evalueren en nader (laten) onderzoeken. Als het onderzoek leidt tot een vermoeden van fraude van materieel belang, dringt de accountant bij de klant aan op herstelmaatregelen en maatregelen om herhaling te voorkomen. Herstelt de klant de fraude niet of onvoldoende, dan meldt de accountant de fraude bij de Nationale Politie. Overigens kan de accountant zich ook genoodzaakt zien direct een melding te doen. Het uitgangspunt van de Wta en het Bta is: een materiële fraude melden, tenzij die volgens de accountant voldoende is hersteld. Deze NBA-handreiking verduidelijkt de verantwoordelijkheden van de accountant respectievelijk de klant.

Accountant en fraude

Een belangrijke doelstelling van de wettelijke controle is dat de accountant een redelijke mate van zekerheid verkrijgt over de vraag of het financiële overzicht als geheel vrij is van een afwijking van materieel belang ten gevolge van fraude of van fouten. Hoewel de gecontroleerde ondernemingen en instanties in de eerste plaats zelf verantwoordelijk zijn voor het ontdekken en corrigeren van fraude, heeft de accountant een belangrijke eigen verantwoordelijkheid.

De accountant moet alert zijn op aanwijzingen voor fraude. Wanneer er aanwijzingen voor fraude naar voren komen of vermoedens van fraude rijzen, komt de accountant altijd in actie. Als de fraude van materieel belang is voor de jaarrekening en de klant deze onvoldoende aanpakt, meldt de accountant dit bij de Nationale Politie.

De accountant zet de controle zo op dat het controleteam fraudes van materieel belang – ook wel materiële fraudes genoemd – met een redelijke mate van zekerheid kan ontdekken. Bij een wettelijke controle is de accountant echter beperkt in zijn mogelijkheden en kan hij niet met absolute zekerheid alle fraudes opsporen.

De risicoanalyse is een verplicht onderdeel van de wettelijke controle. Deze analyse en de respons daarop kunnen aanwijzingen opleveren voor fraude. De accountant bespreekt zo'n aanwijzing met de controlecliënt, die in deze NBA-handreiking verder 'de klant' wordt genoemd. De klant stelt onderzoek in: zou het inderdaad kunnen gaan om fraude (van materieel belang)? Nader onderzoek – bij voorkeur door een onafhankelijke partij – moet uitwijzen of er aanleiding bestaat om fraude van materieel belang te vermoeden. Zo ja, stelt de klant een plan op om de vermoedde fraude van materieel belang zoveel mogelijk te herstellen en herhaling te voorkomen. De accountant beoordeelt de inhoud en uitvoering van dat plan.

Als de klant een materiële fraude onvoldoende herstelt en/of onvoldoende maatregelen treft om herhaling te voorkomen, zal de accountant dit moeten melden bij de Nationale Politie. Een melding bij de Nationale Politie kan niet achterwege blijven als de accountant de relatie met de klant verbreekt vanwege een redelijk vermoeden van een *afwijking van materieel belang in de jaarrekening als gevolg van fraude*. *Bij het tussentijds verbreken van de klantrelatie meldt de accountant dit altijd aan de AFM.*

Dit is in grote lijnen de poortwachtersrol van de accountant als deze bij een wettelijke controle een materiële fraude vermoedt.

Met deze NBA-handreiking wil de NBA aan accountants die een wettelijke controle uitvoeren bij niet-oob's duidelijkheid verschaffen over de meldplicht bij fraude, zodat accountants hun rol als poortwachter kunnen vervullen.

De hoofdregel is dat artikel 26 van de Wta de accountant verplicht bij de Nationale Politie een melding te doen wanneer de accountant de beschikking krijgt over gegevens of inlichtingen die het redelijk vermoeden rechtvaardigen dat sprake is van fraude van materieel belang bij een klant. Die gegevens en inlichtingen verkrijgt de accountant door de werkzaamheden uit te voeren die Standaard 240 voorschrijven en door de klant het onderzoek en werkzaamheden te laten verrichten vereist vanuit artikel 37 Bta.

Een uitzondering op de meldplicht wordt toegelicht in artikel 37 van de Bta. De uitzondering geldt indien de klant de fraude onderzoekt en zoveel mogelijk herstelt, pas dan kan de melding achterwege blijven. In dat geval ligt de verantwoordelijkheid bij de accountant om erop toe te zien dat de klant de eisen uit artikel 37 van de Bta opvolgt. Of het herstel adequaat is, hangt af van de specifieke feiten en omstandigheden. De accountant zal moeten vastleggen waarom deze oordeelt dat de melding achterwege kan blijven. Als de accountant twijfelt of de klant de eisen uit artikel 37 Bta voldoende en tijdig kan opvolgen of heeft opgevolgd, doet de accountant een melding bij de Nationale Politie.

Over dit document

Hoe de NBA-handreiking te gebruiken

De NBA-handreiking gaat over wettelijke controles bij organisaties die niet van openbaar belang zijn (niet-oob's). Voor organisaties van openbaar belang (oob's) geldt een andere meldplicht, op basis van [EU-Verordening 537/2014](#). Zie [paragraaf 1.1](#) van deze NBA-handreiking.

Bij de wettelijke controle is een frauderisicoanalyse als onderdeel van de risicoanalyse verplicht. Deze NBA-handreiking gaat niet in op die analyse (zie daarvoor NBA-handreiking 1153) noch op het rapporteren van bevindingen in de controleverklaring (zie daarvoor [NBA-handreiking 1150](#)). En evenmin op de werkzaamheden ten aanzien van corruptie (zie daarvoor [NBA-handreiking 1137](#)). De NBA-handreiking *Fraudemeldplicht Wta* concentreert zich op de communicatie met de klant bij een aanwijzing, op het (nader) onderzoek, op het herstel en op de meldplicht.

Om deze NBA-handreiking gebruikersvriendelijker te maken, is gekozen voor een document waarbinnen gemakkelijk kan worden doorgelinkt naar de toepasselijke tekstblokken en externe bronnen. Met interne koppelingen worden kruisverbanden gelegd tussen tekstblokken die met elkaar samenhangen. Externe koppelingen (hyperlinks) ontsluiten bronnen op het internet.

Om de leesbaarheid te vergroten is het taalgebruik enigszins aangepast. Daardoor kunnen sommige zinsneden dwingender overkomen dan de Standaarden voorschrijven. Uiteraard legt de NBA-handreiking geen verplichtingen op die niet ook in de Standaarden staan. Bij twijfel over de interpretatie is de tekst van de Standaarden doorslaggevend. De voorbeelden in de NBA-handreiking zijn fictief, maar ontleend aan de realiteit.

Waarom deze handreiking?

De accountant heeft een poortwachtersfunctie als het om fraude gaat. De accountant moet een analyse maken van (mogelijke) frauderisico's en in actie komen bij aanwijzingen voor en vermoedens van fraude. Een aanwijzing of vermoeden kan leiden tot het identificeren van een risico op een afwijking van materieel belang.

Fraude is een uitdaging voor accountants, niet alleen vanwege de complexiteit van frauduleuze praktijken, maar ook door de voortdurende inspanningen van fraudeurs om hun handelingen te verhullen. Accountants hebben verschillende (wettelijke) verplichtingen rondom fraude. Die zijn onder meer vastgelegd in Standaard 240, de [Wet toezicht accountantsorganisaties](#) (Wta), het [Besluit toezicht accountantsorganisaties](#) (Bta), de [EU-verordening 537/2014](#) en de [Wet ter voorkoming van](#)

[witwassen en financieren van terrorisme](#) (Wwft). Deze (wettelijke) verplichtingen vergen permanente alertheid van accountants om fraude te detecteren en omvatten ook meldplichten. In het kader van de risicoanalyse verdient fraude daarom bijzondere aandacht.

Het verschil tussen de melding van een ongebruikelijke transactie in het kader van de Wwft en de melding van een redelijk vermoeden van fraude in het kader van de Wta is als volgt:

- De melding van een ongebruikelijke transactie in het kader van de Wwft betreft het rapporteren aan de Financial Intelligence Unit (FIU) van ongebruikelijke transacties die verband kunnen houden met witwassen of terrorismefinanciering. Er geldt geen materialiteit.
- De melding onder Wta artikel 26 houdt in dat accountants bij de Nationale politie melding moeten maken van een (redelijk) vermoeden van materiële fraude die de financiële verslaggeving beïnvloedt.

De Nationale Politie (voorheen: het Korps Landelijke Politie Diensten) heeft sinds de invoering van de fraudemeldplicht in 1995 maar weinig meldingen van accountants ontvangen. Volgens de Nationale Politie was het aantal 'poortwachtersmeldingen' die bruikbaar waren voor of in nader onderzoek zeer beperkt.

Volgens het Besluit toezicht accountantsorganisaties ([artikel 37](#)) kan een melding achterwege blijven als de klant de fraude onderzoekt en een adequaat herstelplan opstelt en de maatregelen daarvan voldoende voortvarend uitvoert.

De NBA-handreiking gaat over wettelijke controles bij niet-oob's. De belangrijkste onderwerpen zijn:

- [de verschillende definities van fraude](#);
- [het verschil tussen aanwijzing en vermoeden van fraude](#);
- [de term 'redelijk vermoeden van fraude'](#);
- [\(de elementen van\) onderzoek en de opzet en uitvoering van het herstelplan, zoals vastgelegd in artikel 37 Bta.](#)

1 Inleiding

1.1 Standaard 240 en wetgeving

Aanwijzingen voor fraude zal de accountant in veel gevallen krijgen door Standaard 240 te volgen. Die Standaard gaat over de verantwoordelijkheden van de accountant inzake fraude in het kader van een controle van financiële overzichten. In de wet- en regelgeving en de NV COS staan verschillende verplichtingen voor accountants rondom fraude. Deze verschillen maken het soms lastig om te bepalen welke stappen op welk moment zijn voorgeschreven. Zo bevatten zowel Standaard 240 (De verantwoordelijkheden van de accountant met betrekking tot fraude in het kader van een controle van financiële overzichten) als de [Wet toezicht accountantsorganisaties](#) (Wta) een element van onderzoek. In de praktijk roept dit de vraag op of het hierbij gaat om hetzelfde soort onderzoeken en zo niet, wat de volgorde van deze onderzoeken moet zijn.

De verschillende terminologie roept soms onduidelijkheid op over hoe de accountant de desbetreffende bepalingen in de wet- en regelgeving moet opvolgen. Zo spreekt Standaard 240 van 'een vermoeden van fraude', terwijl de meldplicht in de [Wta](#) uitgaat van 'een redelijk vermoeden van fraude'.

Voor de jaarrekeningcontrole hanteert de accountant Standaard 240 om een redelijke mate van zekerheid te krijgen over de vraag of de financiële overzichten als geheel vrij zijn van materiële afwijkingen ten gevolge van fraude of fouten. De Standaard onderscheidt verschillende stadia voor het detecteren van een mogelijke fraude. De twee belangrijkste stadia worden uitgewerkt in deze handreiking:

- het vinden van een aanwijzing voor fraude (Standaard 240.36 en 240.37);
- het ontstaan van een vermoeden van fraude (Standaard 240.39-42).

Bij een *aanwijzing* gaat het om de mogelijkheid dat de financiële overzichten een afwijking van materieel belang bevatten die het gevolg is van fraude (Standaard 240.36). De aanwijzing is aanleiding voor nader onderzoek en evaluatie. Als de accountant na onderzoek concludeert dat de informatie wijst op fraude, dan is er sprake van een *vermoeden* van fraude. De accountant evalueert of het vermoeden van fraude leidt tot een afwijking van materieel belang in de jaarrekening. Of er in juridische zin sprake is van fraude, kan alleen de rechter bepalen.

Wettelijke controleopdrachten bij niet-oob's vallen onder de [Wta](#). Als een accountant op basis van de werkzaamheden uit Standaard 240 een fraude van materieel belang vermoedt, voert deze de werkzaamheden uit die worden beschreven in [artikel 26](#) Wta en [artikel 37](#) van het Besluit toezicht accountantsorganisaties (Bta), die later in deze NBA-handreiking aan de orde komen.

De fraudemeldplicht is in 2006 opgenomen in de [Wta](#). Door verankering van de fraudemeldplicht in de Wta is de accountant wettelijk verplicht een melding bij de Nationale Politie te doen als deze een redelijk vermoeden van fraude van materieel belang heeft geïdentificeerd. De wettelijke meldplicht wordt uitgewerkt in het [Bta](#) en gaat er vanuit dat klanten aanwijzingen voor fraude van materieel belang adequaat onderzoeken en zoveel mogelijk herstellen. De klant stelt hiervoor een plan op en de accountant stelt vast of dat toereikend is voor herstel en in voldoende mate is of wordt uitgevoerd. Om vast te stellen of het voldoende is, toetst de accountant het herstel aan de hand van de voorwaarden uit het Bta en meldt het als daaraan niet is voldaan.

Als de accountant de uitvoering van de herstelmaatregelen niet adequaat vindt, verricht de accountant een Wta artikel 26 melding aan de Nationale Politie.

Andere meldplichten

De meldplicht uit de Wta geldt alleen voor wettelijke-controleopdrachten bij niet-oob's. De meldplicht voor controleopdrachten van oob's is gebaseerd op artikel 7 van [EU-verordening 537/2014](#). Beide meldplichten beogen in principe hetzelfde: een melding bij de bevoegde autoriteiten doen als de klant niet adequaat reageert op aanwijzingen en vermoedens van fraude (Wta) c.q. onregelmatigheden (Verordening). De verplichtingen van de verordening stemmen niet precies overeen met die van de Nederlandse bepalingen.

De verschillen met de Wta en het Bta zijn dat in de EU-verordening:

- sprake is van onregelmatigheden, 'waaronder fraude';
- geen materialiteitsbegrip wordt gehanteerd;
- de meldplicht alleen geldt voor het onderzoek door de onderneming en niet voor de herstelmaatregelen.

Behalve de meldplicht uit de Wta zijn er nog andere meldplichten voor de accountant die verband houden met fraude en/of het niet voldoen aan wet- en regelgeving.

- Op basis van [artikel 16](#) van de Wet ter voorkoming van witwassen en het financieren van terrorisme (Wwft) moet een accountantsorganisatie ongebruikelijke transacties melden bij de FIU-Nederland.
- Op basis van [artikel 6](#) van de NV NOCLAR¹ meldt de accountant onder bepaalde omstandigheden overtredingen van wet- en regelgeving.

Meer informatie voor de evaluatie van mogelijk ongebruikelijke transacties is te vinden in [NBA-handreiking 1124 Richtsnoeren voor de interpretatie van de Wwft](#). Wanneer accountants overtredingen waarnemen, volgen zij een specifiek [stappenplan](#), dat uiteen wordt gezet in artikel 3 van de [NV NOCLAR](#).

In deze NBA-handreiking worden deze meldplichten niet verder behandeld.

1.2 Fraude: definities en begrippen

1.2.1 Definities

Fraude

Volgens Standaard 240.12a is fraude *'een opzettelijke handeling door een of meer leden van het management, met governance belaste personen, werknemers of derden, waarbij gebruik wordt gemaakt van misleiding teneinde een onrechtmatig of onwettig voordeel te verkrijgen'*.

Materieel belang

In [artikel 26](#) lid 2 van de Wta heeft de accountant een meldplicht als deze stuit op: *'gegevens of inlichtingen die het redelijk vermoeden rechtvaardigen dat sprake is van fraude van materieel belang ten aanzien van de financiële verantwoording van de controlecliënt'*.

Voor het begrip 'redelijk vermoeden' zie [paragraaf 1.2.3](#).

[Artikel 36](#) van het Bta verstaat onder fraude van materieel belang *'een opzettelijk handelen of nalaten waarbij misleiding wordt gebruikt om een wederrechtelijk voordeel te behalen en waarbij de aard of de omvang zodanig is dat beslissingen die in het maatschappelijk verkeer worden genomen op grond van de financiële verantwoording van de controlecliënt zouden kunnen worden beïnvloed door die misleiding'*.

¹ Artikel 16 van de NV NOCLAR geeft tevens aan dat de accountant maatregelen in algemeen belang moet nemen, indien de onderneming niet passend heeft gereageerd op de NOCLAR.

Volgens het Bta is een fraude materieel als deze zonder correctie in de jaarrekening beslissingen in het maatschappelijk verkeer kan beïnvloeden. Deze Bta-definitie sluit aan op het materialiteitsbegrip uit Standaard 320.2 eerste bullet point.

1.2.2 *Materialiteit*

Om te bepalen of een fraude relevant is voor de fraudemeldplicht van de Wta speelt materialiteit een cruciale rol. Daarbij gaat het niet alleen om de directe financiële impact van de fraude – de kwantitatieve materialiteit - maar ook om de kwalitatieve aspecten die de economische beslissingen van de gebruikers van financiële overzichten kunnen beïnvloeden (Standaard 320.A2).

Het is dus belangrijk om zowel de kwantitatieve als kwalitatieve aspecten van materialiteit te evalueren. Een fraude die onder de kwantitatieve materialiteitsgrens ligt, kan kwalitatief gezien wel materieel zijn. Bijvoorbeeld vanwege de aard van de fraude, de betrokkenheid en integriteit van belangrijke personen bij de klant en het al dan niet structurele karakter van de fraude.

De (vermoede) fraude en de eventuele gevolgen daarvan die materieel worden geacht, moeten in de jaarrekening worden toegelicht en/of verwerkt in overeenstemming met het inzichtsvereiste van artikel 2:362 BW. Met het oog op de meldplicht bij de Nationale Politie moet de accountant de kwantitatieve en kwalitatieve aspecten in ogenschouw nemen vóórdat de fraude is verwerkt in de jaarrekening.

Kwantitatieve benadering

Hierbij worden financiële stromen en balansposities overwogen. Directe stromen zijn de daadwerkelijke financiële transacties die direct verband houden met frauduleuze activiteiten. Afgeleide stromen weerspiegelen de secundaire financiële effecten van deze activiteiten, zoals de gevolgen van eventuele boetes en schadeclaims. Aanzienlijke gevolgen kunnen namelijk resulteren in materiële afwijkingen. Het is essentieel deze potentiële kwantitatieve afwijkingen adequaat te evalueren en zo nodig weer te geven of toe te lichten in de financiële overzichten.

Kwalitatieve benadering

Behalve de kwantitatieve analyse is het belangrijk de kwalitatieve aspecten te overwegen. Zo kan de betrokkenheid van het management bij fraude twijfels oproepen over de betrouwbaarheid van andere schattingen en verklaringen van het management. Bovendien kan fraude een significante invloed hebben op het bestaansrecht van bedrijven als belangrijke stakeholders - zoals leveranciers en financiers – daardoor besluiten hun relatie met het bedrijf te verbreken of wanneer het bedrijf reputatieschade oploopt en wordt uitgesloten van openbare aanbestedingen.

Zo kan het bij faciliterende betalingen door medewerkers gaan om kleine bedragen. Maar als het management zulke betalingen (stilzwijgend) goedkeurt, moet de accountant in het kader van de controle de integriteit van het management opnieuw beoordelen en bepalen wat de gevolgen daarvan zijn voor de controle of opdrachtcontinuatie.

Tijdens het schrijven van deze NBA-handreiking heeft de International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) een consultatie uitgebracht voor het aanpassen van ISA 240. In deze conceptversie van de nieuwe Standaard staan hulpmiddelen om kwalitatieve aspecten te overwegen, met name om vast te stellen *wie* de fraude heeft geïnitieerd en *waarom* de fraude werd gepleegd. Bij de wie-vraag kan blijken dat het management de fraude heeft geïnitieerd. Uit de waarom-vraag kan blijken dat bepaalde kritieke prestatie-indicatoren (KPI's) zijn behaald dankzij de fraude. In beide gevallen gaat het om kwalitatieve overwegingen die gebruikt kunnen worden om te evalueren of het een vermoeden van materiële fraude betreft.

Beoordeling van zowel de kwantitatieve als de kwalitatieve aspecten van de transacties vereist professionele oordeelsvorming. Het is van belang om aanwijzingen van fraude grondig te evalueren, te onderzoeken en eventueel aanvullende werkzaamheden uit te voeren, tenzij deze evident niet van materieel belang zijn. De overwegingen en conclusies moeten toereikend gedocumenteerd worden in het controledossier.

1.2.3 Aanwijzing en vermoeden

Standaard 240 gebruikt de termen 'aanwijzing' (240.36), 'vermoeden' (240.39) en (vastgestelde) 'fraude'.

Aanwijzing

Als de accountant een afwijking identificeert, moet deze evalueren of de afwijking een aanwijzing vormt voor fraude (Standaard 240.36 en 240.37). In beginsel moet elke afwijking die mogelijk het gevolg is van fraude, nader worden geëvalueerd, zeker in het geval waar mogelijk sprake zou kunnen zijn van betrokkenheid van management. De accountant kan immers zonder een evaluatie, in het kader van de risico inschatting van een afwijking van materieel belang, niet zonder meer concluderen dat de eventuele fraude wel of niet van materieel belang is. Als uit die evaluatie blijkt dat ook voor andere aspecten in de controle er geen risico op een afwijking van materieel belang is, zijn geen aanvullende controlewerkzaamheden noodzakelijk.

De accountant bespreekt de aanwijzing met het management, tenzij het management zelf betrokken is bij de fraude. In dat geval – en als het gaat om een significante aangelegenheid - wordt de aanwijzing ook besproken met de met governance belaste personen (Standaard 260.A22). Volgens Standaard 260.A13 kijkt de accountant voor de beoordeling van de significantie van een aangelegenheid naar de context, waaronder kwantitatieve en kwalitatieve factoren als relatieve orde van grootte, de aard en het effect op het object van onderzoek en de belangen van beoogde gebruikers of ontvangers (Standaard 320.A2).

In de praktijk wordt regelmatig met de met governance belaste personen afgesproken wanneer de accountant aangelegenheden bij hen onder de aandacht brengt, bijvoorbeeld als een bepaald minimumbedrag is overschreden.

Daarnaast evalueert de accountant of het wellicht gaat om een ongebruikelijke transactie die samenhangt met witwassen of financieren van terrorisme, zodat een Wwft-melding noodzakelijk is. De specifieke feiten en omstandigheden van de aanwijzing voor fraude bepalen welke aanvullende werkzaamheden eventueel noodzakelijk zijn.

Vermoeden

Als de accountant na eigen onderzoek tot de conclusie komt dat een (redelijk) vermoeden van fraude bestaat, staat in juridische zin uiteraard nog niet vast dat er inderdaad fraude is gepleegd. Bij een (redelijk) vermoeden zorgt de accountant er volgens Standaard 260.A13 voor dat de met governance belaste personen worden geïnformeerd over deze significante aangelegenheid.

Er bestaat geen (redelijk) vermoeden van fraude als een onderzoek naar de aanwijzing daarvoor geen nadere onderbouwing oplevert. De accountant gebruikt de resultaten van het onderzoek voor een oordeel over het risico op een afwijking van materieel belang als gevolg van fraude.

Voorbeeld 1 Van aanwijzing naar vermoeden

Een klokkenluider meldt dat er wordt gerommeld met onkostendeclaraties. Deze aanwijzing voor fraude wordt nader onderzocht. Dan blijkt dat er met vervalste betaalopdrachten geld is overgemaakt naar de privérekening van een medewerker. Deze uitkomst levert een vermoeden van fraude op.

Vaststelling

De accountant stelt de feiten en omstandigheden vast die een vermoeden van fraude rechtvaardigen. De accountant stelt niet vast of de geconstateerde gedragingen voldoen aan de delictsomschrijving uit het Wetboek van Strafrecht. Het is de taak van de rechter om te bepalen of de feiten wel of niet strafbaar zijn.

Voorbeeld 2 Aanwijzing na klokkenluidersmelding over inkoper

Tijdens de interne controle van ABC, een middelgrote handelsonderneming, meldt een klokkenluider dat een inkoper kickbacks ontvangt van een leverancier. Het bestuur komt onmiddellijk in actie. Het schakelt een onafhankelijk extern onderzoeksbureau in en neemt daarover contact op met de externe accountant.

De leverancier die betrokken zou zijn bij de kickbacks factureert volgens de accountant niet meer dan 5% boven de marktwaarde, zo is al gebleken bij de controle. Die 5% is kwantitatief niet materieel voor de jaarrekening van ABC gezien het totaalbedrag dat jaarlijks is gemoeid met de inkopen. Uit een analyse van de accountant blijkt dat de prijzen die worden betaald aan andere leveranciers marktconform zijn.

Op vragen van de accountant laat het management weten dat:

- er al strengere procedures worden gevolgd bij het sluiten van nieuwe inkoopcontracten;
- de beschuldigde inkoper op non-actief is gesteld voor zo lang het onderzoek loopt;
- er gedurende het onderzoek niets wordt ingekocht bij de leverancier die de kickbacks zou hebben betaald;
- de prijsafspraken met de leverancier onvoldoende gedocumenteerd zijn en de inkoper ook geen nadere toelichting wil geven;
- uit het initiële onderzoek blijkt dat er geen andere inkopers betrokken zijn bij deze aanwijzing voor fraude.

De accountant gaat aan de hand van controle-informatie zo goed mogelijk na of een en ander inderdaad het geval is. Hoewel het externe onderzoek nog loopt, concludeert de accountant op basis van voldoende en geschikte controle-informatie dat de aanwijzing voor fraude niet kan leiden tot een afwijking van materieel belang in de jaarrekening. Het management heeft voldoende maatregelen getroffen om het risico van fraude te stoppen, te herstellen en/of fraude in de toekomst te voorkomen. Zo is de inkoper op non-actief gesteld, zijn de inkoopprocessen aangescherpt en wordt voorlopig niet langer ingekocht bij de desbetreffende leverancier. Volgens de accountant heeft het management adequaat en integer gehandeld naar aanleiding van de melding van de klokkenluider.

De accountant doet bij de FIU Nederland een melding van ongebruikelijke transactie in overeenstemming met de Wwft, omdat de prijsafspraken onvoldoende gedocumenteerd zijn en de inkoper geen transparantie heeft betracht.

De accountant besluit dat er een goedkeurend oordeel kan worden verstrekt bij de jaarrekening, omdat de accountant voldoende en geschikte controle-informatie heeft ontvangen en de aanwijzing voor fraude geen materiële invloed heeft op de jaarrekening van ABC.

2 Onderzoek bij vermoeden

2.1 Inleiding

Standaard 240 en artikel [26 lid 2 van de Wta](#) dwingen de accountant om in actie te komen bij een aanwijzing of vermoeden van fraude. In Standaard 240 staat wat de accountant moet doen bij een aanwijzing of vermoeden van fraude. Als de accountant het risico op een afwijking van materieel belang als gevolg van fraude heeft geëvalueerd en fraude van materieel belang vermoedt dan moet de accountant evalueren of een melding noodzakelijk is op basis van artikel 26 lid 2 Wta.

Volgens [artikel 37 Bta](#) kan een melding achterwege blijven als de klant de fraude onderzoekt en op een adequate wijze zoveel mogelijk herstelt. In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op het onderzoek en de herstelmaatregelen.

2.2 Objectief onderzoek

Het management of de aandeelhouders van de klant hebben de accountant de opdracht gegeven de jaarrekening te controleren. Bij een fraudecasus zijn de belangen van de betrokken partijen en personen in de regel anders dan bij een controleopdracht. Voor het onderzoeken van een fraudecasus is ook specifieke deskundigheid nodig.

Het is primair de verantwoordelijkheid van de klant om onderzoek te doen naar de fraude. Het is niet ongebruikelijk dat de klant de controlerend accountant vraagt de fraudecasus te onderzoeken. Mede vanwege de andere doelstelling van een fraudeonderzoek moet de accountant zich op grond van de VGBA extra bewust zijn van mogelijke bedreigingen voor de objectiviteit, de vakbekwaamheid en de zorgvuldigheid. Om te bepalen of de accountant de fraude zelf kan onderzoeken, moet deze rekening houden met de volgende aandachtspunten:

- Aanvullende werkzaamheden in het kader van Standaard 240 hebben een ander doel dan werkzaamheden in het kader van een specifiek onderzoek naar fraude. De uitkomsten van een fraudeonderzoek worden vaak gebruikt bij juridische stappen, zoals ontslag of schadevergoedingsprocedures.
- Anders rapporteren van bevindingen: bij de controle wordt gerapporteerd in het kader van het getrouwe beeld van de jaarrekening, terwijl bij een persoonsgericht onderzoek meer wordt gerapporteerd over het handelen of nalaten van (rechts)personen.
- De gebruikerskring van een rapport is een andere dan die van de controleverklaring bij de jaarrekening.
- Een specifiek onderzoek naar fraude is in de regel een persoonsgericht onderzoek, waarvoor een aparte NBA-handreiking bestaat: NBA-handreiking 1112 Persoonsgerichte onderzoeken;
- vermenging van rollen en verwarring daaromtrent ('controleur van de jaarrekening' of 'fraudeonderzoeker').
- De schijn van belangenbehartiging.

NBA-aanbeveling Besteed fraudeonderzoek uit

De accountant heeft als doelstelling bij een controle van financiële overzichten een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen over de vraag of de financiële overzichten als geheel vrij zijn van een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude of van fouten. Gezien onder meer het verhoogde risico op belangenconflicten die kunnen ontstaan tijdens een fraudeonderzoek en de specifiek vereiste expertise, beveelt de NBA aan dat de controlerend accountant of een kantoorgenoot ervan afziet het onderzoek naar mogelijke fraude zelf uit te voeren.

Bij zo'n onderzoek bestaat in veel gevallen een spanningsveld tussen verschillende partijen die (mogelijk) betrokken zijn bij de fraudezaak, waarbij discussies en geschillen de objectiviteit kunnen beïnvloeden. Daarbij komt dat een specifiek fraudeonderzoek vaak een andere benadering en

vakbekwaamheid vergt dan een standaard-jaarrekeningcontrole. De aanbeveling is dan ook dit soort onderzoek uit te besteden aan specialisten die zijn verbonden aan een kantoor dat de controle-opdracht niet uitvoert.

De controlerend accountant waarborgt dat de onderzoeker de scope en uitkomsten van het fraudeonderzoek ontvangt.

De controlerend accountant streeft te allen tijde een redelijke mate van zekerheid na over de vraag of de financiële overzichten als geheel vrij zijn van een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude of van fouten. Het fraudeonderzoek is daar een hulpmiddel bij.

Als het fraudeonderzoek hierbij uiteindelijk te weinig ondersteuning biedt, moet de accountant evalueren wat de invloed hiervan is op de controlewerkzaamheden en uiteindelijk het oordeel over de jaarrekening.

2.3 Objectiviteit van de forensische onderzoeker

Forensische onderzoekers worden vaak ingeschakeld om gespecialiseerde expertise en ondersteuning te bieden bij het identificeren en analyseren van fraude gerelateerde activiteiten. In veel gevallen gaat het om meer dan 'een greep uit de kas'.

De controlerend accountant stelt vast dat de forensische onderzoeker objectief is en geen conflicterende belangen heeft die de objectiviteit van het onderzoek nadelig kunnen beïnvloeden (Standaard 500.8). Uiteraard gaat de controlerend accountant ook na of de forensische onderzoeker beschikt over de juiste deskundigheid en capaciteiten.

Standaard 500.A52 schrijft voor dat de accountant rekening houdt met een breed scala van omstandigheden die een bedreiging kunnen vormen voor de objectiviteit van de forensische onderzoeker, zoals eigenbelang, belangenbehartiging, vertrouwdeheid, zelfcontrole en intimidatie. Concrete bedreigingen kunnen zijn dat de forensische onderzoeker:

- werkt bij dezelfde accountantsorganisatie als de controlerend accountant, waardoor er een risico van vertrouwdeheid kan bestaan;
- werkt voor de huisadvocaat van de klant, waardoor de onpartijdigheid onder spanning kan komen te staan;
- in dienst is bij (een interne onderzoeksafdeling of Internal Audit afdeling van) de klant, waardoor de onpartijdigheid onder spanning kan komen te staan; of
- enige relatie heeft met een betrokkene bij de (mogelijke) fraude.

De controlerend accountant gaat na in hoeverre de objectiviteit van de forensische onderzoeker is gewaarborgd bij de verstrekking en uitvoering van de onderzoeksopdracht. Het is daarom aan te bevelen dat een forensisch onderzoeker in het onderzoeksrapport vermeldt hoe deze de objectiviteit tijdens de uitvoering heeft gewaarborgd.

Bij een fraudeonderzoek moet de controlerend accountant nagaan wie de opdracht verstrekt. Als het management de opdracht geeft, terwijl het mogelijk betrokken is bij de vermeende fraude, dan is dat een bedreiging voor de objectiviteit van het onderzoek. In dat geval is het raadzaam de opdracht te laten verstrekken door bijvoorbeeld de auditcommissie, een bestuurslid dat niet verdacht wordt van enige betrokkenheid of een andere onafhankelijke partij binnen de organisatie. Het is zaak hierover helder te communiceren met de opdrachtgever en te zorgen dat deze het onderzoek voldoende ondersteunt.

Een advocaat kan ingeschakeld worden als onderzoeker. In de meeste gevallen zal de klant dit doen om de rechtspositie te laten bepalen. De advocaat moet daarbij volgens de [Gedragsregels advocatuur](#)

het belang van de client dienen. Wanneer een advocaat het forensisch onderzoek gaat uitvoeren, moet de controlerend accountant er dus op bedacht zijn dat een advocaat in het belang van de opdrachtgever zal handelen. De accountant moet dan extra maatregelen treffen om de kwaliteit van het onderzoek te waarborgen, zoals betrokken worden bij de opdrachtformulering en waarborgen dat deze toegang krijgt tot de onderzoekers, de onderzoeksresultaten en de juridische evaluatie van de onderzochte feiten en omstandigheden.

Advocaat-onderzoeker en vertrouwelijkheid

Het maakt verschil of de advocaat optreedt als adviseur van de controlecliënt of als onafhankelijk extern onderzoeker.

In de meeste gevallen treedt een advocaat in een fraudecasus op als partijdig adviseur om de rechtspositie van de client te bepalen. Volgens de advocatentuchtrechter gelden verschillende normen voor beide hoedanigheden. De advocaat moet dan ook duidelijk maken in welke hoedanigheid deze feitenonderzoek doet. Als het bedoeld is voor advies aan de cliënt dan zijn partijdigheid en vertrouwelijkheid voorgeschreven. Als het volgens de advocaat gaat om onafhankelijk onderzoek dan moet dit onafhankelijk en objectief zijn en geldt de kernwaarde van vertrouwelijkheid 'niet onverkort', aldus [de advocatentuchtrechter](#).

Wanneer de advocaat handelt als adviseur en wanneer als onafhankelijk onderzoeker hangt af van hoe de advocaat zich presenteert. Of het onderzoeksrapport is bestemd voor extern of intern gebruik is daarvoor niet doorslaggevend.

2.4 Onverwijld onderzoek doen

In artikel 37 Bta staat dat de klant 'onverwijld' onderzoek moet (laten) uitvoeren, nadat de controlerend accountant heeft gewezen op een redelijk vermoeden van fraude van materieel belang. Ook uit Standaard 240 kan worden afgeleid dat nader onderzoek nodig is bij een aanwijzing voor mogelijke fraude. De accountant moet die aanwijzing of dat vermoeden immers evalueren in het kader van het risico op een afwijking van materieel belang als gevolg van fraude. Dit onderzoek loopt vaak samen met het onderzoek dat artikel 37 Bta voorschrijft.

Het begrip 'onverwijld' impliceert dat de klant direct actie moet ondernemen om de (vermeende) fraude te onderzoeken, zonder onnodige vertragingen. Hoe snel 'onverwijld' is, maakt het Bta niet duidelijk. Een aanknopingspunt kan gevonden worden in de Wwft-meldplicht: binnen veertien dagen. Voor de Wwft-meldplicht wordt het begrip in [NBA-handreiking 1124](#) namelijk als volgt uitgelegd: '*zo snel als feitelijk mogelijk is om binnen een instelling voldoende zorgvuldig te kunnen beoordelen of zij een transactie als ongebruikelijk moet aanmerken en uiterlijk binnen 14 dagen nadat een instelling een transactie als ongebruikelijk heeft aangemerkt.*' Hoe snel 'onverwijld' is hangt af van de specifieke omstandigheden ten aanzien van o.a. de complexiteit van de fraudecasus.

Onverwijld onderzoek doen is essentieel om eventuele schade te beperken en andere risico's in te dammen. Het stelt de klant in staat tijdig corrigerende maatregelen te nemen en passende stappen te zetten om herhaling van de fraude te voorkomen. Bovendien draagt snel onderzoek bij aan het behoud van het vertrouwen in de integriteit van de organisatie. De accountant ziet er daarom op toe dat de klant direct in actie komt.

Het begrip 'onverwijld' houdt ook in dat de klant de accountant tijdig op de hoogte stelt van het onderzoeksplan, de bevindingen en de resultaten van het onderzoek. De communicatie hierover is van cruciaal belang om de accountant in staat te stellen een professioneel oordeel te vormen en passende acties te ondernemen conform de controleopdracht en de wettelijke meldverplichtingen.

In de meeste gevallen zal het kwaliteitssysteem van een accountantsorganisatie voorschrijven dat een accountant een aanwijzing van fraude consulteert met de vaktechnische afdeling.

2.5 Het onderzoeksplan

Het is aan te bevelen dat de controlerend accountant het onderzoeksplan beoordeelt, voordat dit definitief wordt en het onderzoek begint. Het onderzoek levert namelijk controle-informatie op die nodig is voor de evaluatie van en input voor het herstelplan van het management, zoals artikel 37 Bta voorschrijft.

Dat de klant het plan voor het fraudeonderzoek afstemt met de controlerend accountant en de opdrachtgevers is nuttig, maar niet verplicht. Afstemmen kan door de opdrachtbrief te bespreken, waarin vaak een onderzoeksplan is opgenomen, en door regelmatig te communiceren over de voortgang en eventuele tussentijdse bevindingen.

Bij het afstemmen met de opdrachtgever is het zaak dat de accountant de scope en doelstellingen van het onderzoek ook bespreekt met de forensische onderzoeker, evenals het gewenste tijdsbestek. De controlerend accountant laat zich hierbij zo nodig bijstaan door een terzake kundig expert. Dit verhoogt de kans op een adequaat onderzoeksplan, terwijl ook duidelijk wordt wat daarvan verwacht kan worden. Het plan bevat bij voorkeur een gedetailleerde beschrijving van de voorgestelde aanpak, de onderzoeksmethoden, de te onderzoeken gebieden en de benodigde middelen.

Tijdens de evaluatie kan de accountant het onderzoeksplan kritisch beoordelen (Standaard 500.8). De accountant let hierbij op de volledigheid, de haalbaarheid en de effectiviteit van het plan. Het is belangrijk dat eventuele hiaten of zwakke punten in het plan tijdig worden geïdentificeerd, gecommuniceerd worden aan klant en dat de forensisch onderzoekers aanpassingen kunnen voorstellen.

Door de afstemming met de opdrachtgever en door de evaluatie van het onderzoeksplan kan de accountant adequaat onderzoek waarborgen en er desgewenst op steunen bij de jaarrekeningcontrole. Verder voorkomt goede afstemming vertraging en onnodig extra werk achteraf.

2.6 Uitkomsten van het onderzoek

Na afronding van het fraudeonderzoek of zo mogelijk tussentijds neemt de controlerend accountant kennis van de uitkomsten en bevindingen. Daardoor kan de accountant vaststellen of:

- de aanwijzing voor fraude conform Standaard 240 een vermoeden van fraude oplevert;
- de klant zich voor wat betreft het onderzoek voldoende heeft gehouden aan de verplichting van artikel 37 Bta.

De accountant evalueert de uitkomsten van het onderzoek zorgvuldig en stelt de implicaties vast voor de jaarrekeningcontrole. Daarnaast betreft de accountant de uitkomsten van het onderzoek bij het herevalueren van de frauderisicoanalyse en past zo nodig de risico-inschatting en controlewerkzaamheden aan. De accountant heeft bijvoorbeeld in eerste instantie geen frauderisico geïdentificeerd in het betalingsverkeer, terwijl het onderzoek naar mogelijke fraude laat zien dat uit de crediteurenstamgegevens een frauderisico naar voren komt. De accountant besluit vervolgens een specifiek frauderisico te identificeren en een steekproef uit te voeren om vast te stellen dat de betalingen daadwerkelijk zijn gedaan aan crediteuren die de organisatie geaccordeerd heeft.

In de context van de jaarrekeningcontrole stelt de accountant vast dat de bevindingen en uitkomsten van het fraudeonderzoek met de toezichthoudende organen, zoals de raad van commissarissen of de auditcommissie zijn gedeeld. De accountant gaat hierover in gesprek met de toezichthoudende

organen. Dit stelt de met governance belaste personen in staat vast te stellen of er gepaste acties en herstelmaatregelen zijn ondernomen of dat deze nog ondernomen of getroffen moeten worden.

2.7 Geprivilegieerde informatie

Bij het uitvoeren van fraudeonderzoeken kan het gebeuren dat de klant een advocaat inschakelt om een aanwijzing of vermoeden van fraude te onderzoeken. Als de accountant het onderzoeksrapport van de advocaat wil gebruiken voor controledoelinden zal dit rapport voldoende en geschikte controle-informatie moeten opleveren. Het daadwerkelijk verkrijgen van die informatie kan een uitdaging worden wanneer gegevens uit het onderzoeksrapport vallen onder de geheimhoudingsplicht van de advocaat. Bepaalde onderdelen van het onderzoeksrapport kunnen geprivilegieerde informatie betreffen. Zie ook het kader *Advocaat-onderzoeker en vertrouwelijkheid* in [paragraaf 2.3](#).

Om geprivilegieerde informatie te verkrijgen, kan de accountant op verschillende manieren te werk gaan. Zo kan de accountant vertrouwelijk kennisnemen van de rapportage en de onderliggende documentatie in het controledossier opnemen.

Een alternatief is dat de advocaat de accountant tijdelijk inzage verleent in het geprivilegieerde materiaal op voorwaarde dat de accountant dat niet kopieert en niet deelt met derden.

Om de vertrouwelijkheid van geprivilegieerde informatie te waarborgen, is het noodzakelijk deze informatie af te scheiden van de reguliere controledocumentatie over de aanwijzing voor of het vermoeden van fraude. De afgescheiden gegevens moeten worden geormerkt als geprivilegieerde informatie. Het controleteam kan de geprivilegieerde informatie afscheiden van de rest van het controledossier en een beperkt aantal leden van het controleteam toegang geven tot deze informatie. De conclusies die de accountant voor de jaarrekeningcontrole trekt uit de geprivilegieerde informatie worden niet afgescheiden van het controledossier. Geprivilegieerde informatie blijft echter een vertrouwelijk onderdeel van het controledossier en moet niet als bijlage worden gehecht aan andere documenten, zoals (consultatie)memo's. Wel kan in andere documenten naar vertrouwelijke informatie worden verwezen.

Als de controlerend accountant niet voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgt omdat sommige gegevens geprivilegieerd zijn, dan meldt de accountant aan de klant dat dit gevolgen kan hebben voor de controleverklaring of voortzetting van de controleopdracht. De accountant gaat wel eerst na of de accountant zelf dan wel de ingeschakelde deskundige voldoende controle-informatie kan verzamelen. Een accountant kan geen goedkeurend oordeel verstrekken zonder voldoende en geschikte controle-informatie. Als de advocaat de accountant niet voldoende informeert kan de klant de advocaat opdragen de accountant alsnog voldoende en geschikte controle-informatie te verstrekken.

3 Herstelmaatregelen bij vermoeden materiële fraude

3.1 Inleiding

Als de uitkomsten van het fraudeonderzoek een redelijk vermoeden rechtvaardigen van een fraude van materieel belang zijn controleklanten volgens artikel 37 van de Bta verplicht een schriftelijk plan op te stellen. In dit herstelplan staan maatregelen die de klant wil treffen om de gevolgen van de fraude zo veel mogelijk ongedaan te maken en herhaling van fraude te voorkomen. In dit hoofdstuk komt aan de orde waarmee de accountant rekening moet houden bij het beoordelen van de geplande herstelmaatregelen.

3.2 Herstelplan

Het herstelplan is een essentieel onderdeel van het proces om de gevolgen van fraude ongedaan te maken en herhaling te voorkomen. Voor de beoordeling van het plan zijn er verschillende aandachtspunten. Ten eerste is het de vraag of het herstelplan alle noodzakelijke maatregelen en acties bevat om de gevolgen van de fraude zo veel mogelijk aan te pakken. Het plan moet specifiek en gedetailleerd zijn, waarbij het belangrijk is dat het gebaseerd is op het onderzoek naar aanleiding van de fraude. Daarnaast is het belangrijk dat het herstelplan duidelijke doelstellingen en stappen bevat om de eventuele tekortkomingen in de interne beheersing aan te pakken en de gevolgen van de fraude zoveel mogelijk ongedaan te maken. Het plan moet passen bij zowel de aard en omvang van de fraude als bij de specifieke risico's en omvang van de organisatie van de klant.

De accountant evalueert of de tijdsplanning, deadlines en de mijlpalen in het herstelplan realistisch en haalbaar zijn en de herstelmaatregelen tijdig en effectief kunnen worden geïmplementeerd. De accountant evalueert of het team dat de maatregelen moet uitvoeren voldoende competent is.

Nadat de klant het herstelplan heeft opgesteld, heeft de accountant vier weken de tijd om een oordeel te geven over de opzet. Deze termijn staat expliciet in artikel 37 [Bta](#). Als de accountant het herstelplan grondig beoordeelt, kan deze eventuele tekortkomingen of risico's identificeren en laten aanpakken. De accountant moet de voortgang van de aanpak monitoren aan de hand van de termijnen die de klant in het herstelplan heeft gezet.

Voorbeeld 3 Verduistering adequaat opgevolgd

Een onderneming constateert dat een onbekende medewerker telkens onrechtmatig middelen onttrekt aan de organisatie. De onderneming verscherpt de interne beheersing rondom contante bedragen en stelt nader onderzoek in. Omdat gedurende het onderzoek nog steeds materiële bedragen achterover worden gedrukt, lijkt de interne beheersing nog niet sluitend. Uiteindelijk wordt de dader gevonden en op staande voet ontslagen.

De onderneming vraagt de accountant of de fraude hiermee voldoende is hersteld. De accountant vindt dat er een herstelplan met maatregelen moet komen om herhaling te voorkomen. Het management van de onderneming weet niet wat het nog meer kan doen om de fraude voldoende te herstellen en roept de hulp van de accountant in.

De accountant adviseert het management om een adviseur in te huren die het bedrijf hierbij begeleidt. Het management stelt het plan telkens uit. De accountant besluit een melding te doen bij de Nationale Politie uit hoofde van de meldplicht uit artikel 26 Wta.

Voorbeeld 4 Waken over herstel na diefstal

Bij een onderneming wordt geconstateerd dat een medewerker samenspannt met een bestuurder om middelen te onttrekken aan de organisatie. Zowel de medewerker als de bestuurder wordt betrapt en op staande voet ontslagen door de overige bestuurders. Een nieuwe bestuurder vervangt de ontslagen bestuurder. De nieuwe bestuurder en de rest van het bestuur vinden dat hiermee voldoende herstelmaatregelen zijn getroffen.

De accountant vindt het herstel echter onvoldoende om de gevolgen van de fraude voor zover mogelijk ongedaan te maken en om herhaling te voorkomen. De accountant stelt het bestuur voor een herstelplan te maken met diverse maatregelen om de AO/IB aan te scherpen. Aan de hand daarvan zal de accountant kunnen vaststellen of de fraude daadwerkelijk voldoende is hersteld. Het bestuur vindt maatregelen weliswaar nodig, maar weigert die uit kostenoverwegingen een herstelplan op te stellen en uit te voeren.

De accountant houdt het bestuur voor dat deze dan genoodzaakt kan zijn een fraudemelding te doen. Omdat het bestuur het fraudegeval niet naar buiten wil laten komen, besluit het toch een herstelplan op te stellen. De accountant stelt vast dat het herstelplan tijdig en toereikend wordt uitgevoerd en dat aanvullende interne beheersingsmaatregelen worden geïmplementeerd om een soortgelijk fraudegeval te voorkomen. De accountant betreft de initiële weigering uit kostenoverweging bij de evaluatie van de integriteit van het bestuur.

3.3 Correcties in de jaarrekening

Als het onderzoek wijst op een (redelijk) vermoeden van fraude moet de klant, zoals gezegd, maatregelen treffen om de gevolgen daarvan zo veel mogelijk ongedaan te maken. Correcties en/of aanvullende toelichtingen in de jaarrekening zijn een essentieel onderdeel van herstelmaatregelen, omdat de gevolgen van de fraude dan conform de financiële- verslaggevingsnormen worden verwerkt in de jaarrekening. Zij zijn van cruciaal belang om het beeld van de financiële overzichten alsnog getrouw te maken.

Zo kan het nodig zijn dat de klant foutieve boekingen aanpast, transacties herclassificeert of waardeverminderingen doorvoert en eventuele vorderingen opneemt om mogelijke schade op derden te verhalen. De (vermoede) fraude en de eventuele materiële gevolgen daarvan moeten in de jaarrekening worden toegelicht en/of verwerkt in overeenstemming met het inzichtsvereiste van artikel 2:362 BW.

Als de klant een en ander heeft gecorrigeerd, voert de accountant een grondige controle uit om te verifiëren of de correcties adequaat en volledig zijn geïmplementeerd. Hierbij worden de aangepaste financiële overzichten opnieuw geëvalueerd en vergeleken met de oorspronkelijke versies.

Alle aanpassingen moeten zorgvuldig worden gedocumenteerd, als onderbouwing voor de controlewerkzaamheden van de accountant. Zo legt de accountant vast:

- wat de aard en omvang van de correcties zijn;
- waarom de aanpassingen nodig zijn;
- welke invloed de aanpassingen hebben op de financiële overzichten;
- of een en ander duidelijk zal moeten worden gecommuniceerd in het bestuursverslag en de controleverklaring.

3.4 Ongedaan maken overige gevolgen fraude

De klant moet de fraude van materieel belang niet alleen betrekken bij het opstellen van de jaarrekening, maar ook kijken naar andere mogelijke gevolgen van de fraude. Zo kunnen er onjuiste

belastingaangiftes zijn ingediend, ambtenaren zijn omgekocht en derden zijn benadeeld, zoals leveranciers, klanten of investeerders.

Personele gevolgen

Als personeelsleden betrokken zijn bij de fraude zal de klant als onderdeel van het herstel moeten nagaan welke gevolgen het frauderen kan hebben voor de plegers. De accountant evalueert in hoeverre de onderneming passende maatregelen oplegt, zoals het eventueel doen van aangiften en het ondernemen van acties om het geld terug te vorderen. Ook beziet de accountant in hoeverre de klant bij het opstellen van de jaarrekening steunt op personen die betrokken zijn bij de fraude. De accountant evalueert hierbij:

- de bevestigingen die deze personen hebben aangeleverd;
- de interne-beheersingsmaatregelen waarop deze personen invloed kunnen uitoefenen;
- de invloed die deze personen hebben op schattingen in de jaarrekening;
- de betrokkenheid van deze personen bij het opmaken van de jaarrekening;
- de betrokkenheid van deze personen bij het aanleveren van controle-informatie aan de accountant.

Voorbeeld 5 Declaratiefraude adequaat hersteld

Bij de controle van de jaarrekening van een familiebedrijf ziet de accountant aanwijzingen voor een mogelijke fraude bij het declareren van onkosten. Over meerdere jaren zijn gedeclareerde bedragen niet adequaat onderbouwd. De accountant informeert het management van het familiebedrijf hierover en vraagt aanvullend onderzoek te laten doen. Het management schakelt een onafhankelijk onderzoeker in die de controlerend accountant betreft bij de opdrachtformulering. De controlerend accountant blijft verantwoordelijk voor de controle en zal te zijner tijd kennis moeten nemen van het onderzoeksrapport.

Uit het onderzoeksrapport blijkt dat de fraude over meerdere boekjaren materieel is en meerdere personen ervan hebben geweten. De CFO en de project controller zijn actief betrokken bij de fraude; zij hebben beiden gokschulden en zijn enigszins bevriend geraakt. Als de administrateur 'kritische' vragen stelt, wordt hij door de CFO op intimiderende toon 'terug op zijn plaats gezet'. De administrateur kruipt in zijn schulp en heeft verder niemand ingelicht.

Het management vraagt een externe advocaat om juridisch advies. De CFO en de controller worden ontslagen, er is aangifte tegen hen gedaan en de onderneming probeert de schade op hen te verhalen in een civiele procedure.

De HR-manager wijst de administrateur in een stevig gesprek op interne meldprocedures in geval van onoorbare zaken; een verslag van dit gesprek zit in het HR-dossier. In de declaratieprocedures worden scherpe functiescheidingen opgenomen. Verder is er een meerjarig programma in gang gezet om de cultuur in het bedrijf te verbeteren. Daarbij zijn aanspreekbaarheid en open communicatie belangrijke thema's.

Op basis van het onderzoek concludeert de accountant dat er een redelijk vermoeden van een materiële fraude bestaat, omdat de fraude een structureel karakter heeft en de CFO erbij betrokken is.

De accountant vindt de herstelmaatregelen van de onderneming adequaat, omdat:

- er een goed en onafhankelijk onderzoek is uitgevoerd naar de aanwijzingen voor fraude;
- het onderzoek is gevolgd door een juridisch advies;
- de betrokken personen zijn ontslagen;
- de zwijgende administrateur is gewezen op de interne meldplicht en het gesprek hierover is vastgelegd in diens HR-dossier;

- de onderneming de schade probeert te verhalen op de daders;
- de verbetering van procedures en de bedrijfscultuur ter hand is genomen;
- er geen direct publiek belang in het geding is.

Een melding op grond van artikel 26 lid 2 van de Wta kan hier achterwege blijven.

Belastingaangiften

In geval van onjuiste belastingaangiften, stelt de accountant vast dat er correctie-aangiftes zijn ingediend om de belastingaangiften in overeenstemming te brengen met de wet- en regelgeving en eventuele fouten en of onvolledigheden recht te zetten. Tijdig aangepaste aangiftes indienen, is essentieel om boetes, strafrechtelijke vervolging of andere juridische gevolgen te voorkomen.

Voorbeeld 6 Onjuiste aangifte niet adequaat hersteld

Een retailonderneming kampt al langere tijd met slechte resultaten. Mede als gevolg van de algemene trend dat consumenten meer online aankopen doen, blijft de omzet achter en heeft de onderneming een slechte liquiditeitspositie. De externe accountant onderkent niet-tijdige afdracht van de omzetbelasting als frauderisico.

Uit de controlewerkzaamheden van de accountant komt naar voren dat de onderneming de BTW inderdaad niet tijdig aangeeft vanwege de slechte liquiditeitspositie. De DGA gebruikt de liquiditeiten om onder meer de salarissen te betalen en 'sleept' continu met de belastingaangifte. De fiscale verplichting wordt wel volledig in de administratie verwerkt.

De accountant vraagt de DGA van de onderneming om de Belastingdienst actief te informeren en suppletieaangifte te doen. De accountant vindt dit noodzakelijk voor het herstel, zoals bedoeld in [artikel 37 Bta](#). Kwantitatief gezien is het uit- of afstellen van de Btw-afdracht niet materieel. Maar omdat de DGA betrokken is bij het gesleep en gezien de aard van de fraude vermoedt de accountant een kwalitatief materiële fraude, te weten belastingfraude.

De DGA zegt de accountant toe herstelmaatregelen te nemen. Zo zal de DGA de onderneming een lening verstrekken om de kaspositie van de onderneming voor langere tijd te waarborgen. In de eerstvolgende normale Btw-aangifte zal hij de aangifte corrigeren en de betalingsachterstand inlopen. De DGA zal de Belastingdienst hierover niet actief informeren, mede gezien de toch al precaire relatie met de fiscus.

De accountant constateert kort daarna dat de belastingschuld volledig is voldaan, maar vindt de maatregelen in opzet en uitvoering niet voldoende voor adequaat herstel. De accountant, vindt dat de DGA de Belastingdienst in deze specifieke situatie actief moet informeren over de situatie en de getroffen maatregelen, mede vanwege het maatschappelijk belang van belastingheffing. Een belangrijke overweging hierbij is dat de klant structureel te weinig BTW heeft aangegeven. De accountant doet een melding op basis van [artikel 26 lid 2](#) van de Wta. Omdat het gaat om belastingfraude doet het kantoor van de accountant bovendien een melding bij de FIU-Nederland. De accountant volgt hier [NBA-handreiking 1124](#) Richtsnoeren voor de interpretatie van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) voor accountants en belastingadviseurs.

Gedupeerde derden

Aan de hand van professionele oordeelsvorming en op basis van de feiten en omstandigheden gaat de accountant na in hoeverre de herstelmaatregelen passend zijn. Zo kan het bij een miljoenengreep uit de kas bijvoorbeeld passend zijn dat de klant aangifte doet tegen bepaalde personen in de organisatie. Als deze maatregel dan ontbreekt in het herstelplan is dat zo'n ernstig gebrek in het herstelplan dat een melding niet achterwege kan blijven.

Wanneer derde partijen zijn benadeeld, kan herstel complex zijn. De klant dient een afweging te maken wat de voor- en nadelen zijn op basis van allerlei aspecten zoals wel/niet aangifte doen bij de Politie of het op de hoogte stellen van derde partijen van de benadeling.

Ondernemingen zijn in Nederland niet wettelijk verplicht aangifte te doen of de fraude te melden bij het Openbaar Ministerie. Soms kan het gepast zijn dat een onderneming aangifte doet. Als de onderneming dit nalaat en dit volgens de accountant leidt tot onvoldoende herstel, zal een melding aan de Nationale Politie door de accountant noodzakelijk zijn. Compensatie van de financiële schade die derden hebben geleden door de fraude kan een passende maatregel zijn. De klant moet duidelijk maken welke overwegingen er spelen om derden wel of niet te compenseren. De accountant zal in dit kader de herstelmaatregelen professioneel kritisch evalueren. Als de accountant van mening is dat er geen goede onderbouwing is voor het achterwege laten van compensatie, gaat de accountant over tot melden bij de Nationale Politie.

Het kan voor de accountant passend zijn om kennis te nemen van een eventuele vaststellingsovereenkomst van de gecontroleerde met gedupeerden en de voorwaarden die daarin staan. Het is belangrijk dat de accountant kennisneemt van de overeenkomsten tussen de klant en derde partijen. Als de klant bijvoorbeeld subsidies heeft ontvangen, kunnen de subsidievoorwaarden voorschrijven dat de klant de subsidieverstrekker informeert. Ten behoeve van de herstelplicht stelt de accountant vast dat de contract- of subsidievoorwaarden worden nageleefd. Dit kan ook gelden voor overeenkomsten die de klant heeft met financiers/banken.

3.5 Interne beheersing

Om herhaling van fraude te voorkomen wordt de klant geacht de nodige maatregelen te nemen om een effectieve werking van de interne beheersing te realiseren. ([artikel 37 lid 1](#) onderdeel a.1 Bta).

Met behulp van het fraudeonderzoeksrapport kunnen tekortkomingen in de interne beheersing worden geïdentificeerd die hebben bijgedragen aan de gelegenheid om fraude te plegen. De tekortkomingen kunnen variëren van inadequate risicoanalyse en risicobeheersing, van gebrek aan functiescheiding, ontoereikende autorisatie- en goedkeuringsprocedures tot onvoldoende monitoring van transacties en processen en te weinig aandacht voor fraudepreventie. Voor zover cultuuraspecten een rol spelen, gaat de accountant na of het management op dit punt voldoende doet om herhaling van fraude te voorkomen.

De accountant moet er op toezien dat het management zorgt voor:

- duidelijke procedures;
- vastlegging van die procedures;
- implementatie van interne-beheersingsmaatregelen (IB-maatregelen), die effectief zijn en passen bij de specifieke risico's en behoeften van de organisatie.

Behalve 'harde' IB-maatregelen doorvoeren, kan het management aandacht besteden aan de interne-beheersingsomgeving. Denk daarbij aan het bevorderen van een werkomgeving op basis van integriteit en ethische waarden. Het is belangrijk dat het management het goede voorbeeld geeft en de medewerkers stimuleert ethische dilemma's te bespreken en onregelmatigheden te melden, onder meer met een klokkenluidersregeling. Verder zijn voldoende training en bewustwordingsprogramma's nodig om het personeel te informeren over fraudepreventie, -detectie, -response en integriteit.

3.6 Verantwoordelijkheden inzake herstelplan

Op grond van [artikel 37](#) van het Bta moet de accountant vaststellen dat het herstelplan:

- gebaseerd is op het nader onderzoek dat de klant uitvoert of laat uitvoeren;
- voldoet aan de eisen (binnen vier weken nadat het plan is opgesteld);

- voldoende en binnen de gestelde termijnen is geïmplementeerd.

De accountant stelt vast dat het management de geschetste herstelmaatregelen opvolgt en in voldoende mate heeft uitgevoerd. Deze verplichting staat expliciet in [artikel 37 Bta](#). Maatregelen die relatief eenvoudig en snel geïmplementeerd kunnen worden, moeten spoedig worden doorgevoerd, zoals de toegangsbeveiliging aanpassen en functiescheiding aanbrengen. In sommige gevallen is meer tijd nodig om een herstelplan volledig te verwezenlijken, bijvoorbeeld als er een cultuurprogramma moet worden uitgewerkt.

De accountant legt de evaluatie van het herstelplan en het oordeel over de implementatie vast.

Als bij de evaluatie blijkt dat de herstelmaatregelen niet voortvarend genoeg worden doorgevoerd, is een melding (op basis van [artikel 26](#) van de Wta) noodzakelijk. Een stoeve voortgang kan wijzen op een gebrek aan integriteit van het management en op een risico van herhaling. Dit kan ook gevolgen hebben voor de voortzetting van de opdracht in volgende boekjaren. De accountant houdt de met governance belaste personen op de hoogte van de bevindingen als daarvoor aanleiding bestaat.

4 De melding

4.1 Algemeen

Volgens [artikel 26](#) lid 2 van de Wta wordt een fraude van materieel belang gemeld aan een opsporingsambtenaar, tenzij de klant de fraude op een adequate wijze herstelt, zoals beschreven in [hoofdstuk 3](#) van deze NBA-handreiking.

Het adres voor de fraudemelding is meldpuntpolitieaccountants@politie.nl.

4.2 Communiceren over herstel en melding

Voordat de accountant een melding doet bespreekt deze met de klant de reikwijdte van de meldplicht en legt uit onder welke omstandigheden een melding verplicht is, zie hiervoor [hoofdstuk 3](#). De accountant moet de klant altijd vragen de gevolgen van de fraude te herstellen. De accountant hoeft de fraudemelding, in tegenstelling tot een melding van ongebruikelijke transacties op grond van de Wwft, niet geheim te houden voor de klant.

Volgens Standaard 240.41 en 240.42 moet de accountant ook tijdig met het management en/of de met governance belaste personen communiceren over een aanwijzing voor fraude. Aanbevolen wordt schriftelijk te communiceren. In [bijlage 2](#) en [bijlage 3](#) van dit document is hiervoor een voorbeeldbrief te vinden in het Nederlands en Engels.

Communiceren over het herstelplan en de implementatie van de maatregelen verloopt bij voorkeur ook schriftelijk. Volgens artikel 37 lid 1 onderdelen b en c van de [Bta](#) heeft de accountant de verantwoordelijkheid om binnen vier weken nadat de klant het herstelplan heeft opgesteld, vast te stellen of het plan toereikend is. Daarna is de accountant verplicht om vast te stellen of de voorgenomen herstelmaatregelen in voldoende mate zijn uitgevoerd.

4.3 Communiceren na vertrek bij de klant

Collegiaal overleg

Onvoldoende of te trage uitvoering van het herstelplan, met als gevolg een melding, kan ertoe leiden dat de accountant de klantrelatie beëindigt. Als de accountant of de klant afscheid neemt voordat de wettelijke controleopdracht is afgerond, maakt de accountant hiervan melding bij de AFM, op basis van artikel [2:393 lid 2 BW](#).

De accountant moet volgens artikel 15a van de [VGBA](#) collegiaal overleg voeren met de opvolgend accountant als de opvolger daarom vraagt. Tijdens het overleg kan de opvolger van de voorganger vernemen of er bezwaren zijn tegen het accepteren van de controleopdracht. Het overleg kan ook voorkomen dat klanten, waarvan de accountant om integriteitsredenen afscheid heeft genomen, zonder nadere analyse diensten kunnen afnemen bij een volgende accountant.

De wet biedt de nodige ruimte om relevante informatie uit te wisselen met de opvolgend accountant. In [artikel 38a Bta](#) staat (in lid 1a onder 6) dat de accountant vertrouwelijke gegevens of inlichtingen die zijn verkregen bij het uitvoeren van de wettelijke controle kan verstrekken aan een andere accountant in het kader van de aanvaarding van een controleopdracht. Als een klant een (vermoede) materiële fraude niet adequaat heeft hersteld, is dit voor de opvolger relevante informatie om de integriteit van de klant te beoordelen. Daarnaast vereisen artikelen 14 en 15 van [NV NOCLAR](#) dat de accountant andere betrokken accountants informeert van buiten de cliënt over de relevante niet-naleving bij de cliënt, als hij weet dat:

- zij bij de cliënt een opdracht uitvoeren waarvoor het van belang is hiervan op de hoogte te zijn; en
- de cliënt hen niet heeft geïnformeerd en hij verwacht dat deze hen niet op tijd informeert.

Ook vereist NV Noclar [artikel 6](#) dat de accountant de relevante niet-naleving onmiddellijk meldt aan een bevoegde instantie, als direct handelen door de bevoegde instantie noodzakelijk lijkt om aanzienlijke schade te voorkomen of te beperken. Deze vereiste is dus aanvullend op de vereisten van Wta artikel 26 en het kan daarom betekenen dat er naast de Nationale Politie ook gemeld dient te worden bij andere organisatie(s) op basis van artikel 6 van NV Noclar.

Het kan gebeuren dat de voorgaande accountant de uitvoering van de herstelmaatregelen nog niet helemaal heeft geëvalueerd, omdat de klant een deel van de maatregelen pas afrondt na de laatste controle. De verantwoordelijkheid uit artikel 37 Bta gaat dan over op de opvolgend accountant. De voorganger en opvolger moeten dit bespreken in het collegiaal overleg.

Overdracht van en inzage in het dossier

De communicatie tussen de voorgaand en opvolgend accountant wordt nader toegelicht in [NBA-handreiking 1134 'Samenwerking voorgaande en opvolgende accountant'](#).

Een goede en volledige overdracht van informatie aan de opvolgend accountant heeft een belangrijk positief effect op de kwaliteit van de (eerste) wettelijke controle en andere opdrachten. Het ligt daarom voor de hand de opvolgend accountant in ieder geval te informeren over een (redelijk) vermoeden van een materiële fraude, dat is gerezen. Dat is immers een significant risico in de controle. Datzelfde geldt voor een melding bij de opsporingsambtenaar. Die informatie is relevant voor de klantacceptatie en de monitoring van het onvoltooide herstel.

Voorbeeld 7 Opvolger meldt, voorganger ten onrechte niet

Een onderneming levert beveiligingssoftware aan overheidsinstanties die gevoelige persoonsgegevens verwerken. De controlerend accountant van het bedrijf keurt de jaarrekeningen over 2016 respectievelijk 2017 goed. In deze boekjaren zet het bedrijf 20 á 21 miljoen euro om.

In 2018 is de omzet gestegen tot 28 miljoen euro. Bij de controle van de jaarrekening over dit boekjaar stuit de accountant op twee ongebruikelijke transacties: een betaling van EUR 7 ton aan een bedrijf in Zwitserland en een betaling van EUR 8 ton aan een bedrijf in Dubai. Volgens de omschrijving op de facturen gaat het in beide gevallen om de levering van 'adviesdiensten'. Als de accountant het management in maart 2019 vraagt om een toelichting op deze betalingen, blijft een duidelijk antwoord uit. De accountant vermoedt dat de omschrijving 'adviesdiensten' verhuult dat het gaat om omkoping en vraagt het management de betalingen te laten onderzoeken. Als er eind 2019 nog geen onderzoeksrapport ligt, nemen de klant en de accountant afscheid van elkaar. De accountant meldt de voortijdige beëindiging bij de AFM en draagt het controledossier over aan de opvolgend accountant, die verbonden is aan een ander kantoor. De opvolger zet de controle van de jaarrekening 2019 voort.

Begin 2020 ontvangt de opvolgend accountant het rapport van een intern onderzoek, dat is uitgevoerd door de controller van het bedrijf. Op grond van dit rapport concludeert het management dat er niets verdachts is aan de betalingen en de jaarrekening geen aanpassing behoeft. De opvolger vindt de transacties ongebruikelijk en meldt deze aan de compliance officer van het kantoor. Het verhullen van de omkoping doet witwassen vermoeden. De compliance officer doet vervolgens een melding bij de FIU-Nederland.

De opvolgend accountant ziet aanwijzingen voor een afwijking van materieel belang ten gevolge van fraude. Het kantoor doet een Wta/Bta-melding bij het meldpunt (opsporingsambtenaar). De financieel-rechercheurs van de politie gebruiken de melding in een strafrechtelijk onderzoek. Het Openbaar Ministerie vervolgt het bedrijf voor ambtelijke omkoping, valsheid in geschrifte en witwassen.

Vragen

- 1 Had het kantoor van de eerste accountant een Wwft- resp. Wta/Bta-melding moeten doen?
- 2 Heeft het kantoor van de opvolger terecht een Wwft- resp. Wta/Bta-melding gedaan?

Antwoord vraag 1

Ja.

Antwoord vraag 2

Ja.

Een Wwft-melding is verplicht zodra de accountant een ongebruikelijke transactie waarneemt en vermoedt dat die samenhangt met witwassen of terrorismefinanciering. De eerste accountant vermoedde verhulling van omkoping door valse facturen. Gezien de samenhang met witwassen was een melding aan de FIU-Nederland verplicht. Datzelfde geldt voor de opvolger. Meer hierover in Voorbeeld 8 (zie hierna).

Ook hadden beiden een Wta/Bta-melding moeten doen. De eerste accountant heeft weliswaar een melding gedaan bij de AFM, omdat deze een materiële afwijking ten gevolge van fraude vermoedde, de klant geen nader onderzoek wilde (laten) doen en de accountant daarom de klantrelatie beëindigde. Maar als deze accountant een melding had gedaan bij de Nationale Politie zou de recherche de omkoping veel eerder hebben kunnen aanpakken en de maatschappelijk ongewenste gevolgen daarvan ook. Omdat vanwege de omkoping niet gegarandeerd is dat de overheidsinstanties adequate beveiligingssoftware hebben aangeschaft, is het risico van datalekken en hacking wellicht te lang blijven bestaan.

Voorbeeld 8 Contante betalingen in Oekraïne: Wta/Bta-melding ten onrechte uitgebleven

Een houthandel heeft dochtervennootschappen en deelnemingen in Nederland, België en Oekraïne. Een accountant controleert de geconsolideerde jaarrekening van de holding. De accountant constateert afwijkingen in de houtvoorraad. Omdat de Oekraïense cijfers worden opgenomen in de Nederlandse consolidatie zijn de Nederlandse controlestandaarden van toepassing.

Het management vertelt aan de accountant dat contante betalingen worden gedaan aan ambtenaren van het Oekraïense Ministerie van Bosbouw ten behoeve van de inkoop van hout, aan de Oekraïense Belastingdienst vanwege de BTW en aan de Douane in verband met de export van het hout. De betalingen aan de Belastingdienst en de Douane moeten worden gezien als anti-treiterbetalingen (facilitation payments).

Verder krijgt de accountant te horen dat in de voorafgaande boekjaren materiële investeringen contant zijn betaald, zonder onderliggende factuur en dat deze investeringen niet zijn opgenomen in de officiële cijfers. Tussen de Oekraïense cijfers en een rekening-courantvordering in de administratie van de holding gaapt een kloof van ongeveer EUR zes ton, die volgens de holding niet kan worden teruggedraaid of op een andere manier kan worden aangepakt.

De accountant doet een interne melding bij de compliance-medewerker van het kantoor, die vervolgens een ongebruikelijke transactie meldt bij de FIU-Nederland. Enkele maanden later zegt de accountant tegen het management van de holding dat er nog enkele punten moeten worden afgewerkt, voordat een controleverklaring kan worden afgegeven. Maar voordat de controleopdracht is afgerond staakt de accountant de uitvoering van de controle, omdat de holding de facturen niet betaalt.

Vragen

- 1 Is de melding bij de FIU terecht?
- 2 Heeft de groepsaccountant voldoende aandacht besteed aan de signalen of vermoedens van fraude en corruptie?

Naar aanleiding van de klacht over een onterechte Wwft-melding geven de Accountantskamer en het College van Beroep voor het bedrijfsleven een antwoord op beide vragen in uitspraken die hierna beknopt worden weergegeven.

Antwoord vraag 1 Wwft-melding terecht?

Ja, zegt de [Accountantskamer](#). De meldplicht ligt bij het kantoor, maar dat neemt niet weg dat de accountant bij het doen van de *interne* melding 'voldoende zorgvuldig' moet afwegen 'of een transactie als ongebruikelijk moet worden beschouwd'. (overweging 5.6)

De Accountantskamer stelde dat zowel de interne als de externe Wwft-melding terecht is (5.14). De accountant mocht 'op basis van de ontvangen signalen (...) veronderstellen' dat het ging om meldingsplichtige ongebruikelijke transacties, omdat:

- betalingen niet steeds werden gedaan op basis van een factuur;
- rechtstreeks betalingen werden gedaan aan overheidsfunctionarissen;
- deze contante betalingen niet deugdelijk zijn verantwoord in de boeken.

Een accountant heeft geen onderzoeksplicht en hoeft geen duidelijk bewijs of een deugdelijke grondslag te hebben voor een melding. 'De achtergrond daarvan is dat de wetgever het aan de FIU over heeft gelaten om te beoordelen of een gemelde ongebruikelijke transactie verdacht is. (...) Ook facilitation payments moeten in het kader van de Wwft worden geëvalueerd, zo stelt [NBA-handreiking 1137](#).' (5.15)

In hoger beroep voegt [de tuchtrechter](#) hieraan toe dat niet alleen op inhoudelijke, maar ook op formele gronden terecht is gemeld. Uit de Memorie van Toelichting bij de Wijziging van de Wwft ([Kamerstukken II, 33 238, nr. 3](#), blz. 10) blijkt dat de Wwft-meldplicht alleen geldt voor handelingen door de cliënt of door een derde ten behoeve van de cliënt. Volgens het College gaat het hier om zulke handelingen, omdat de accountant bekend is geraakt met de ongebruikelijke transacties:

'doordat zij in het kader van de controle van de geconsolideerde jaarrekening (...) een rekening-courantverschil heeft geconstateerd en daarover vragen heeft gesteld. Er werden transacties verricht vanuit [de Ltd] ten behoeve van [de groep]. Omdat [de Ltd] onderdeel uitmaakt van de groep, hebben deze transacties invloed op de geconsolideerde jaarrekening van [de groep]². Daardoor is sprake van handelingen door de cliënt of door een derde ten behoeve van de cliënt. Dat [de Ltd] in beginsel als zelfstandige entiteit functioneert maakt dat niet anders.'

Antwoord vraag 2 Is voldoende ingespeeld op signalen of vermoedens van fraude?

Ja. In hoger beroep vindt de tuchtrechter dat er voldoende aanvullende werkzaamheden zijn verricht, nadat de vermoedens van fraude concreet werden tijdens het werkbezoek aan Oekraïne, want:

- het controleteam heeft op een rij gezet welke relevante regelgeving van toepassing is bij fraudesignalen en welke stappen ondernomen moeten worden;
- de bevindingen zijn vervolgens vermeld in de managementletter;
- in de managementletter is uiteengezet waarom materiële en diepgaande onzekerheden (voorlopig) leiden tot een verklaring van oordeelonthouding;
- de bevindingen zijn met de klant besproken en de klant is gevraagd zo spoedig mogelijk te gaan voldoen aan (lokale) wet- en regelgeving en om schriftelijk te reageren op de bevindingen;
- de klant heeft in een schriftelijke reactie aangegeven dat de contante betalingen moeten worden gezien als geoorloofde 'facilitation payments';

- de klant ontkent dat ooit contante betalingen zonder facturen zijn gedaan om opdrachten te krijgen en geeft aan dat in het controlejaar geen materiële vaste activa meer zijn betaald met contant geld;
- volgens de groepsaccountant dezelfde onzekerheden dus nog steeds bestaan, ondanks tussentijds gevoerde aanvullende besprekingen;
- de lokale accountant na een gerichte vraag van de groepsaccountant ontkende dat zij fraudesignalen had gesignaleerd;
- de klant een grote onderneming is;
- de CFO, die verstand van zaken heeft op dit terrein, steeds betrokken was bij de communicatie met de accountant.

In tegenstelling tot de Accountantskamer komt het College van Beroep voor het bedrijfsleven niet toe aan het behandelen van de vraag of het ontbreken van een stappenplan verwijtbaar is.

(bron: [ECLI:NL:TACAKN:2022:11](#) en [ECLI:NL:CBB:2024:616](#))

² Op basis van de uitgebrachte NBA richtsnoeren 1124 in 2023 is dit geen relevant criterium meer.

Bijlage 1 Stappenplan

Hieronder is een stappenplan opgenomen dat dient als hulpmiddel om te bepalen welke stappen moeten worden genomen bij een vermoeden van een afwijking van materieel belang als gevolg van fraude. Het is niet in alle situaties nodig om alle stappen hieronder te blijven volgen, omdat bijvoorbeeld na een aanwijzing geconcludeerd kan worden dat er geen sprake is van een vermoeden van fraude, of dat er bijvoorbeeld na de evaluatie van een aanwijzing blijkt dat er geen sprake is van een afwijking van materieel belang.

Bijlage 2 Voorbeeldbrief inlichten management of en met governance belaste personen bij aanwijzingen van fraude

NAW-gegevens cliënt

Betreft: Aanwijzingen voor mogelijke onregelmatigheden / fraude

In het kader van onze opdracht tot **<omschrijving opdracht (bijvoorbeeld de controle van de jaarrekening 20XX) >** van **<naam cliënt>** heeft u ons geïnformeerd over/hebben wij aanwijzingen voor mogelijke onregelmatigheden, waaronder fraude met betrekking tot **<beschrijven>**^[1] geconstateerd.

Uit hoofde van het voornoemde zijn wij in het kader van de [Verordening (EU) Nr. 537/2014^[2] / Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), het Besluit toezicht accountantsorganisaties (Bta) ^[3]] en de Nederlandse controlestandaarden (Standaard 240: De verantwoordelijkheden van de accountant met betrekking tot fraude in het kader van een controle van financiële overzichten en/of Standaard 250^[4]: Het in aanmerking nemen van wet- en regelgeving bij een controle van financiële overzichten) verplicht een dergelijke aanwijzing aan u te melden en aanvullende controlewerkzaamheden uit te voeren.

De aanvullende controlewerkzaamheden zullen worden uitgevoerd binnen de hiervoor geldende wet- en regelgeving en in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging voor **<omschrijving opdracht (bijvoorbeeld de controle van de jaarrekening 20XX)>**. [Indien van toepassing: **Waar mogelijk zullen wij daarbij gebruikmaken van de onderzoeken gericht op het in kaart brengen van de aard en omvang van de (mogelijke) onregelmatigheden die al door u / door <Naam> in uw opdracht zijn uitgevoerd.>**]

Indien het onderzoek door een andere partij wordt uitgevoerd^[5] is het wenselijk **<naam accountantskantoor>** te betrekken bij de opdrachtformulering van het aanvullende onderzoek voor zover relevant voor **<omschrijving opdracht (bijvoorbeeld de controle van de jaarrekening 20XX)>**. Voorts is het noodzakelijk dat **<naam accountantskantoor>** kennisneemt van de schriftelijke rapportage betreffende het aanvullende onderzoek. Mochten wij geen kennis kunnen nemen van de relevante bevindingen uit het aanvullende onderzoek dan wel voldoet het aanvullende onderzoek niet aan de daaraan te stellen eisen, dan heeft dit mogelijk consequenties voor de door ons uit te voeren aanvullende controlewerkzaamheden. Op grond van onze beroepsregels kunnen wij geen beperkingen in de controleinformatie accepteren als gevolg van het feit dat betrokken advocaten zich beroepen op de geheimhoudingsplicht waaronder het professioneel verschoningsrecht.

Indien het wenselijk is dat **<naam accountantskantoor>** het onderzoek naar mogelijke onregelmatigheden uitvoert dan zullen wij hiervoor een separate opdrachtbevestiging opstellen. Dit fraudeonderzoek zal dan worden uitgevoerd met in achtneming van geldende wet- en regelgeving (toepassing van de NBA-handreiking persoonsgerichte onderzoeken kan dan relevant zijn).^[6] Daarnaast zullen wij de door u getroffen/te treffen corrigerende maatregelen beoordelen.

Wij zullen u zo spoedig mogelijk van de uitkomsten van onze werkzaamheden op de hoogte stellen. Wij merken op dat de aanvullende controlewerkzaamheden er niet op gericht zijn een oordeel te geven over het functioneren, het handelen of nalaten van personen en/of partijen. De uitkomsten van onze werkzaamheden kunnen niet voor deze doeleinden worden gebruikt.

Optioneel: Indien en voor zover wij een separate schriftelijke rapportage uitbrengen inzake de aanvullende controlewerkzaamheden, dan is deze uitsluitend bedoeld voor **<opdrachtgever>**. We willen benadrukken dat de verspreiding van een dergelijk rapport beperkt is tot de hiervoor genoemde personen of partijen. De rapportage mag niet zonder schriftelijke toestemming van **<naam**

accountantskantoor> aan derden (intern of extern) worden verstrekt of anderszins vrijgegeven of geheel of gedeeltelijk geciteerd worden. Evenmin mag er aan deze rapportage gerefereerd worden. Derden kunnen aan (onderdelen of de inhoud van) deze rapportage geen rechten ontlennen.

Op basis van de regelgeving in de standaarden kunnen wij de verklaring niet eerder verstrekken dan het moment waarop de controle (inclusief het hier aangekondigde aanvullende onderzoek dat in voldoende mate moet zijn afgerond) is afgerond en vastgesteld is dat de **<jaarrekening / object van onderzoek>** geen materiële afwijking als gevolg van fraude of fouten bevat.

Optioneel: De kosten van de aanvullende controlewerkzaamheden zullen separaat aan u in rekening worden gebracht.

Hoogachtend,

<naam accountantskantoor>

^[1] Onregelmatigheden kunnen betrekking hebben op fraude en/of het niet voldoen aan wet- en regelgeving.

^[2] De [EU-verordening](#) is van toepassing op oob's. Artikel 7 is van toepassing indien sprake is van een vermoeden van onregelmatigheden (waaronder fraude m.b.t. de financiële overzichten). Artikel 12 is van toepassing indien sprake is van een materiële inbreuk op de wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen die, in voorkomend geval, de voorwaarden voor toelating regelen die specifiek de activiteiten van de oob regelen. Artikel 12 geldt ook voor ondernemingen die nauwe banden hebben met de oob waarvoor de wettelijke controle ook wordt uitgevoerd. De EU-verordening is van toepassing op boekjaren die aanvangen op of na 18 juni 2016.

^[3] De Wta/Bta is van toepassing op wettelijke controles, niet zijnde oob's. Ingeval geen sprake is van een oob / andere wettelijke controle dient uitsluitend verwezen te worden naar Standaard 240/250 en dient de verwijzing naar de EU-verordening / Wta en Bta te worden weggelaten.

^[4] COS 250.19 geeft aan dat non-compliance geëvalueerd moet worden in het licht van een risico op een afwijking van materieel belang (nader toegelicht in de A-paragrafen en vergelijkbaar met COS 240.36 en COS 240.37).

^[5] Hier wordt gerefereerd aan een onderzoek dat door de cliënt (intern of extern) wordt uitgevoerd.

^[6] Van toepassing indien cliënt de controlerend accountant dit vraagt. De accountant dient in dit kader bedreigingen van de uitgangspunten van de VGBA te evalueren (bijvoorbeeld de bedreiging van zelftoetsing).

Bijlage 3 Sample letter: Inform management and/or those charged with governance about indications of fraud

Name and address of client

Subject: Indications of potential irregularities/fraud

During our engagement to **<description of assignment (for example, audit the annual account 20XX)>** for **<name of client>**, you informed us about/we encountered indications of potential irregularities, which include fraud in relation to **<description>**^[1].

Considering the above, we are – under (EU) Regulation no. 537/2014^[2]/the Audit Firms (Supervision) Act (Wta), the Dutch Accounting Firms Oversight Act (Bta) ^[3] and Dutch auditing standards (Standard 240: fraud-related responsibilities of accountants when auditing financial statements and/or Standard 250^[4]: considering laws and regulations when auditing financial statements) – obligated to report such indications to you and perform additional auditing activities.

Additional audit activities must be carried out under applicable laws and regulations and in accordance with our engagement to **<description of assignment (for example, audit the annual account 20XX)>**. [If applicable: **Wherever possible, this will involve using investigations that have already been carried out by you/<Name> in order to determine the nature and scope of (potential) irregularities.**]

If the investigation is carried out by another party,^[5] it would be best to involve **<name audit firm>** when formulating the additional investigation engagement to **<description of assignment (for example, audit the annual account 20XX)>**. It is also necessary for **<name audit firm>** to read the report that has been written about the additional investigation. If we are unable to read relevant findings from the additional investigation, or if the additional investigation does not meet applicable requirements, this could possibly have consequences for the additional audit activities that we must carry out. Due to our professional code of conduct, we cannot allow audit-related information to be limited when lawyers decide to invoke their duty of confidentiality, which includes professional privilege.

If **<name audit firm>** has to perform the investigation into potential irregularities, we will compile a separate engagement letter in this case. This fraud investigation will be carried out while respecting applicable laws and regulations (it may thus be relevant to implement the NBA guide for personal investigations).^[6]

We will also be evaluating the corrective measures that you have taken or will be taking.

We will inform you about the results of our activities as soon as possible. We should mention that additional audit activities are not aimed at passing judgement on the performance, actions or failings of persons and/or parties. The results of our activities cannot be used for these purposes.

Optional: If and in so far as we release a separate written report about the additional audit activities, this will only be intended for **<client>**. We want to emphasise that such a report will only be distributed to the aforementioned persons or parties. The report cannot be shared with third parties (internally or externally), or in any way disclosed and fully or partly quoted, without consent from **<name audit firm>**. It is also not permitted to refer to this report. Third parties cannot claim any rights from (parts or contents of) this report.

Due to requirements within the standards, we cannot issue the auditor's report before the audit (including the announced additional investigation, which must have been sufficiently completed) is

completed and it has been confirmed that the **<annual account / subject of the investigation>** does not contain material abnormalities that can be attributed to fraud or errors.

Optional: Costs associated with additional audit activities will be billed to you separately.

Yours faithfully,

<name audit firm>

^[1] Irregularities can relate to fraud and/or failure to comply with laws and regulations.

^[2] The [EU regulation](#) applies to PIE's; article 7 applies if irregularities are suspected (including fraud in financial statements). Article 12 applies to material breaches of legal or administrative provisions that govern approval for the specific activities of PIE's. Article 12 also applies to companies with close ties to PIE's that are subject to statutory audits. The EU regulation applies to financial years that start on or after 18 June 2016.

^[3] The [Wta/Bta](#) applies to statutory audits, not PIE's. If a PIE/other statutory audit is not involved, reference must only be made to Standard 240/250 and reference to the EU regulation/ Wta and Bta should be removed.

^[4] COS 250.19 states that non-compliance must be evaluated based on material risks (further explained in paragraph A and similar to COS 240.36 and COS 240.37).

^[5] This refers to investigations performed (internally or externally) by clients.

^[6] Applicable if the client asks the auditor to do this. In this case, the auditor must evaluate threats to the principles of the VGBA (for example, threat of self-evaluation).

Koninklijke Nederlandse
Beroepsorganisatie
van Accountants

Mercuriusplein 3
2132 HA Hoofddorp
Postbus 242
2130 AE Hoofddorp

T 088 4960 301
E nba@nba.nl
I www.nba.nl